

SANTA MARIA DE CIUTAT FRETA

En un intent d'ajudar a l'esclariment dels densos problemes medievals és que redactem aquest treball.

Els orígens de la parròquia de Santa Maria de Mataró poden datar-se, segons els testimonis arqueològics i per el que al temple es refereix, com a mínim a l'existència d'una basílica que presidiria la comunitat cristiana d'Iluro. Els importants vestigis del primer cementiri cristià localitzats i excavats a l'entorn del temple, enfront de la façana principal en l'any 1958, ho acrediten amb certesa. Recordem la magnífica lauda sepulcral descoberta en aquella ocasió, construïda amb materials i tècnica romana «tegulae», una capa de reblum i al damunt una capa d'estuc fet amb terra de ceràmica del baix Imperi i amassada sense coure, acabada en la part alta amb un magnífic Crismó de 0'68 m. de llargada per 0'49 d'amplada i 0'35 de gruix. Dintre l'àrea que quedà al descobert es comptaren fins a vuit els enterraments de «tegulae», aquells amb orificis de sortida com esqueia als enterraments cristians i «bi-pedals». La necròpolis continua cap a l'interior del temple, com es pogué constatar en 1961, amb la troballa d'un altre «bi-pedal» en ocasió de construir-se l'actual baptisteri¹. Tots aquests testimonis acrediten la referida comunitat i per tant l'existència del primer temple cristià construït de propòsit per a tal al segle iv.

Sobre la dedicació a la Mare de Déu, tenint en compte la troballa de les làpides visigòtiques efectuada en el petit temple preromànic de Sant Martí de Mata en unes excavacions que s'hi feren en l'any 1955 per instal·lar l'ara magna i en una de les quals, segons opinió del Dr. Josep Vives, podia refer-se l'epigrafià mutil·lada

¹ LLUÍS FERRER I CLARIANA, *Una necròpolis cristiana a la basílica de Santa Maria de Mataró*, inèdit (Mataró, 1961).

atribuint-la a una dedicació de basilica a Santa Maria. Tenint en compte la possible datació dels segles VI-VIII ², ens avencem a sentar un possible trasllat d'aquelles làpides i relíquies de sants a què sembla també alludir, des del temple cristià d'Iluro en ocasió de l'entrada dels àrabs en el segle VIII o amb ocasió de la ratzia d'Al-Mansur en l'any 985, el que és el més probable.

Finalment podem aportar com a prova de l'existència del temple al segle VI la imposta de capitell d'estil bisantí degut sens dubte a la influència artística de Ravenna, localitzat a la sagristia de l'església parroquial en 1945. És de marbre blanc i porta esculpida la creu en una testera i tot l'entorn de la part baixa és ornada amb un fris d'espivals. L'amplada superior és de 1'07 m. i l'inferior de 0'48 i 0'43 d'alt. Des de 1947 figura en dipòsit al Museu municipal de Mataró, instal·lada segons un projecte del senyor Josep Puig i Cadafalch, il·lustre arquitecte i arqueòleg mataroní, pel que, completat amb un facsímil de capitell i fust, ens dóna una columna semblant a les de la basilica de Sant Demetri de Salònica, del mateix segle VI, planta que presuposa un temple de tres naus ³.

Des de la penetració del cristianisme a Iluro, cosa que degué ocórrer ja abans de la destrucció dels municipis romans per els francs al segle III, fins al redreçament del segle IV amb la pau de Constantí a l'any 313, no pogueren eixir a flor de vida pública les comunitats cristianes de la Tarraconense. El domini àrab des dels seus orígens, segle VIII, fins a la invasió d'Al-Mansur, a finals del segle X, fou també pacífica. L'entrada dels carolingis a començaments del segle IX presuposà una restauració religiosa més concreta i a la vegada l'establiment del sistema feudal.

En aquella conjuntura històrica registrem documentació en què apareix *Ilurone* transformada en *Alarona*; podia ésser degut a una influència de l'àrab (?). Tal és la venda feta per un tal Argovard a Eldreguda el dia 30 de març de l'any 949 ⁴.

El primer rastre de domini feudal apareix a l'any 963, 4 d'abril. És la venda del comte i marquès Mir a Bonfill, d'unes terres,

² LLUÍS FERRER I CLARIANA, *Epigrafia visigòtica en el temple de Sant Martí de Mata* (Mataró). «Analecta sacra Tarraconensia» 35 (1963) 309-310.

³ LLUÍS FERRER I CLARIANA, *La basilica parroquial de Santa Maria de Mataró*, edició ciclostil, Obra de Sant Francesc (Mataró, 1952).

⁴ FIDEL FITA, *La ciudad de Alarona (Mataró) a mediados del siglo X*, «Boletín Real Academia Historia» 40 (1902) 347-48.

vinyes, cases i corts, horts i fruiters, cultivat i erm, situat «... in pago Barchinonense et in Maritima, in terminio de Mata, et in suas egerencias de terminio de Argentona, usque in terminio de Torrente Malo et de terminio de Duos rios usque in ipsa mare...»⁵.

Des d'aquest moment s'alternen en la documentació els topònims Alarona, demarcació de l'antic terme de la ciutat romana amb Mata, encarnació del règim feudal i terme civil que comprèn les parròquies de Santa Maria d'Alarona, Sant Martí de Mata, Sant Andreu de Llavaneres i la sufragània de Sant Vicenç de Llavaneres, dit més endavant també de Caldes i encara la Quadra d'Estrach (Caldetes), al segle XIII separada del domini del feudal i convertida en hospital i posteriorment en la parròquia de Santa Maria del Remei. De la torre o castell de Mata, situada al cim del Turó d'En Nofre Arnau, ara no en queda ni el menor vestigi. A l'any 1099 començà per ésser conegut per castell de Mataró.

Ciutat Freta apareix per primera vegada en altre escriptura estesa amb motiu d'un bescanvi de terres fet entre el bisbe de Barcelona Aeci i els canonges d'una part amb el grec Auruci d'altra part. Per aquella operació el bisbe entregava a Auruci terres de cultiu i erm situades en diferents llocs «... quod habemus in comitatu Barchinonense, in Maritima vel in terminio de Mata, in apendicio de parrochiam Sancta Maria que dicum Civitas Fracta... afrontat predictas terras a orientis in arena cursum, qui dicunt Vallexis; a parte circi habet terminum ipsa serra, qui dividit inter Mata et Durrios; a meridie quoque circumsesim dictum alodem crepitudinem maris; a occiduo quoque concludit eum discursum arena que dicunt Lavandarias, qui per imbram discurre...». La datació del document de bescanvi alodial és datat a XIII kalendes d'abril de l'any XII del regnat de Robert (25 de març de 1806)⁶.

A partir del segle XI, amb la recuperació comarcal, fou adoptada com a denominació curial la fórmula «Civitas fracta» per denominar el que restava de l'antiga Alarona, que com hem assenyalat continuà nomenant-se així també pel poble alternant amb Mata

⁵ Arxiu de la Corona d'Aragó, Cartulari del Monestir de Sant Cugat del Vallès, f. 317, doc. 948.

⁶ Arxiu de la Catedral de Barcelona, Pergamí de la serie «Diversorum» B 1416.

i Ciutat Freta, ja esdevingut català. No obstant, aquesta darrera denominació continuarà fins i tot entrat el segle XIV alternant amb Mataró en varies escriptures i anotacions dels llibres de la cúria episcopal, Visites pastorals, de Gràcies i del Comú.

LLUÍS FERRER I CLARIANA